

Розрахунок складу рівноважної суміші

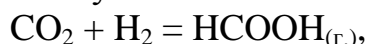
Визначити склад рівноважної суміші означає обчислити вміст всіх речовин у стані рівноваги в одиницях, пропорційних кількості речовини.

Методи розрахунку складу рівноважної суміші не містять у собі яких-небудь специфічних ідей і полягають у складанні рівняння для константи рівноваги конкретної реакції через рівноважні концентрації реагуючих речовин. При цьому, використовуючи основні первинні закони хімічної взаємодії (закон збереження маси й закон кратних відносин), для того, щоб рівняння вирішувалося, необхідно виразити це рівняння через одну невідому величину.

Деякі стандартні прийоми таких дій розглянемо на прикладах. Вибір того або іншого прийому залежить від чисельного значення константи рівноваги й рівняння хімічної реакції (кількості речовин, що беруть участь у ній)

Приклад 1.

Визначити склад рівноважної суміші в системі

якщо в реакцію вступають по одному моллю I_2 і H_2 , а константа рівноваги реакції $K^0 = 2,8 \cdot 10^{-28}$

Рішення.

У цьому випадку рішення дуже просте.

Константа рівноваги цієї реакції має вигляд:

$$K^0 = \frac{\tilde{P}_{\text{HCOOH}}}{\tilde{P}_{\text{CO}_2} \cdot \tilde{P}_{\text{H}_2}} = 2,8 \cdot 10^{-28}.$$

Константа рівноваги ($2,8 \cdot 10^{-28}$) дуже маленька. З цього витікає, що в рівновазі практично присутні тільки вихідні речовини в тій кількості, в якій вони взяті, тобто в співвідношенні 1:1 або по 50%.

Приклад 2.

Реакція

протікає при $T=825 \text{ K}$ та $P=2,026 \cdot 10^5 \text{ Па}$. Константа рівноваги в цих умовах $K^0 = 1$.

Припускаючи, що речовини вступають у реакцію в стехіометричних кількостях, розрахувати склад рівноважної суміші.

Рішення.

З огляду на агрегатні стани речовин, у заданій реакції (умовно, з урахуванням особливостей константи рівноваги гетерогенної реакції) беруть участь тільки дві речовини. Записуємо вираз для константи рівноваги:

$$K^0 = \frac{\tilde{P}_{\text{H}_2}^2}{\tilde{P}_{\text{CH}_4}}.$$

За умовою завдання загальний тиск у системі $P=2,026 \cdot 10^5$ Па, що у відносних одиницях відповідає тиску:

$$\tilde{P}_{\text{заг}} = \frac{P}{P^0} = \frac{2,026 \cdot 10^5}{1,013 \cdot 10^5} = 2.$$

Позначаючи $\tilde{P}_{\text{H}_2} = x$ й з огляду на значення K^0 , одержимо: $\frac{x^2}{2-x} = 1$ або $x = 1$, тобто $\tilde{P}_{\text{H}_2} = 1$ й $\tilde{P}_{\text{CH}_4} = 1$. Це відповідає вмісту в рівноважній суміші по 50% H_2 і CH_4 .

Приклад 3.

Реакція

протікає при $T=625$ К та $P=1,013 \cdot 10^5$ Па. Константа рівноваги в цих умовах $K^0 = 28,6$.

Припускаючи, що речовини вступають у реакцію в стехіометричних кількостях, розрахувати склад рівноважної суміші.

Рішення.

У даній реакції з однієї речовини виходить дві. Такі реакції, не вдаючись глибоко в механізм їхнього протікання, можна віднести до реакцій дисоціації. У цьому випадку склад рівноважної суміші зручно виражати через ступінь дисоціації (α). Ступінь дисоціації (α) – це відношення кількості часток, що продисоціювали, до їх вихідної кількості.

З огляду на агрегатні стани речовин заданої реакції, записуємо вираз для константи рівноваги:

$$K^0 = \frac{\tilde{P}_{\text{PCl}_3} \cdot \tilde{P}_{\text{Cl}_2}}{\tilde{P}_{\text{PCl}_5}}.$$

За умовою завдання речовини вступають у реакцію в стехіометричних кількостях.

Складаємо **таблицю матеріального балансу**, виражаючи рівноважні кількості речовин через вихідне число молів і ступінь дисоціації (α) PCl_5 . При цьому як концентрацію зручно використовувати мольну частку ($N_i = n_i / \sum n_i$), а для вираження парціального тиску через загальний – закон Дальтона ($P_i = P_{\text{заг}} \cdot N_i$):

Речовина	Число молів, n_i		Мольна частка, N_i	Парціальний тиск, $\tilde{P}_i$
	вихідне	рівноважне		
PCl_5	1	$1-\alpha$	$(1-\alpha)/(1+\alpha)$	$\tilde{P}_{\text{заг}} \cdot (1-\alpha)/(1+\alpha)$
PCl_3	0	α	$\alpha/(1+\alpha)$	$\tilde{P}_{\text{заг}} \cdot \alpha/(1+\alpha)$
Cl_2	0	α	$\alpha/(1+\alpha)$	$\tilde{P}_{\text{заг}} \cdot \alpha/(1+\alpha)$
$\sum n_i$		$1+\alpha$		

Отримані вирази підставляємо в закон дії мас:

$$K^0 = \frac{\tilde{P}_{\text{заг}} \cdot (\alpha / (1 - \alpha)) \cdot \tilde{P}_{\text{заг}} \cdot (\alpha / (1 - \alpha))}{\tilde{P}_{\text{заг}} \cdot (1 - \alpha / (1 - \alpha))} = \frac{\tilde{P}_{\text{заг}} \alpha^2}{1 - \alpha^2}.$$

За умовою завдання загальний тиск у системі $P=1,013 \cdot 10^5$ Па, що у відносних одиницях відповідає тиску

$$\tilde{P}_{\text{заг}} = \frac{P}{P^0} = \frac{1,013 \cdot 10^5}{1,013 \cdot 10^5} = 1.$$

З обліком цього, а також значення константи рівноваги, одержимо:

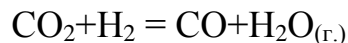
$$\frac{\tilde{P}_{\text{заг}} \cdot \alpha^2}{1 - \alpha^2} = \frac{\alpha^2}{1 - \alpha^2} = 28,6.$$

Вирішивши рівняння, знаходимо, що $\alpha = 0,98$. Підставляючи це значення у вирази для мольних часток у відповідному стовпчику таблиці, одержимо склад рівноважної суміші в мольних частках:

$$N_{\text{PCl}_5} = \frac{1 - 0,98}{1 + 0,98} = 0,010 = 1,0\%, \quad N_{\text{PCl}_3} = N_{\text{Cl}_2} = \frac{0,98}{1 + 0,98} = 0,495 = 49,5\%.$$

Приклад 4.

Реакція

протікає при $T=1050$ К та $P=5,065 \cdot 10^5$ Па. Константа рівноваги в цих умовах $K^0 = 1,0$.

Припускаючи, що речовини вступають у реакцію в стехіометричних кількостях, розрахувати склад рівноважної суміші.

Рішення.

Особливістю таких реакцій є те, що вони протікають без зміни числа молей газів ($\Delta v = 0$). Це означає, що чисельне значення константи рівноваги не залежить від способу вираження концентрації (всі константи рівні між собою). Тому рівноважні концентрації речовин можна виражати в будь-яких одиницях, у тому числі й прямо в кількості молів.

З огляду на агрегатні стани речовин даної реакції, запишемо вираз для константи рівноваги:

$$K^0 = \frac{n_{\text{CO}} \cdot n_{\text{H}_2\text{O}}}{n_{\text{CO}_2} \cdot n_{\text{H}_2}}.$$

За умовою завдання загальний тиск у системі $P=5,065 \cdot 10^5$ Па, однак, у цьому випадку це не істотно, тому що тиск не входить у вираз константи.

Якщо позначити $n_{\text{CO}} = n_{\text{H}_2\text{O}} = x$, то з огляду на вихідні кількості газів, рівноважні кількості речовини будуть $n_{\text{CO}_2} = n_{\text{H}_2} = 1 - x$. Після підстановки до виразу K^0 , одержимо: $\frac{x^2}{(1-x)^2} = 1,0$, або $x = 0,5$. Це відповідає вмісту в рівноважній суміші всіх газів по 25%.